

Hijacint Bošković OP, *Filozofski izvori fašizma i nacionalnog socijalizma*, priredio Petar Strčić, Zagreb: Dom i svijet 2000., 104 str.

Gledajući retrospektivno, jubilarna 2000. godina dobila je posebno značenje za Hrvatsku dominikansku provinciju. Godina je to u kojoj su njezina dva člana dobila značajno mjesto u hrvatskoj javnosti. Godina je to u kojoj se najviše pisalo o njima i njima u čast, pa bi je se moglo s pravom nazvati godinom fra Hijacinta Boškovića i fra Tome Vereša. A i njih dvojicu povezuje nekoliko zajedničkih točaka, ponajprije zajednički im učitelj sv. Toma Akvinski; zatim oba su tomisti koji su nastojali svoga učitelja staviti u dijalog s vremenom u kojem su oni živjeli te nastojali odgovoriti na probleme koji se nameću njihovu vremenu; bili su to gorući problemi i pitanja. A uz to Vereš je od g. 1974. ponajviše nastojao da fra Hijacint ne padne u zaborav.

U tome mu se pridružio i akademik Petar Strčić, koji je nakon nekoliko vrijednih priloga o životu i djelu fra Hijacinta Boškovića, priredio i drugo izdanje značajne Boškovićeve studije *Filozofski izvori fašizma i nacionalnog socijalizma* te je popratio studijom o njegovu životu i djelu. Time prireditelj ponajprije ističe Boškovićeovu hrabrost da je u burnom vremenu dignuo svoj glas i javno istupio protiv fašizma (str. 75), ali i Boškovićeovu aktualnost u vrijeme kad se »fetišizirala država« (str. 96).

Boškovićeve studija *Filozofski izvori fašizma i nacionalnog socijalizma* zapravo je predavanje koje je održao 25. listopada 1938. na III. zasjedanju Hrvatskog socijalnog tjedna u Zagrebu (objavljeno u aktima *Tjedna*, u Zagrebu g. 1939., te iste godine i kao poseban otisak). Podijeljeno je u tri dijela. U prvom dijelu daje kratak prikaz stvarnog konteksta vremena u kojem se nalaze, stvaranja modernog poretka i novog filozofskog sustava: idealistički subjektivistički nazor, racionalizam, individualizam i materijalistička struja. U drugom dijelu (Totalitaristički pokreti) daje prikaz nacionalnog socijalizma i talijanskog fašizma. U povijesti njemačke filozofije, njemačke kulture i njemačkog duha traži razloge i podlogu političke koncepcije koja je na snazi u tadašnjoj Njemačkoj; osvrće se, dakle, na njemački hegelijanizam, antiintelektualizam, dinamizam, F. Nietzschea i mistiku njemačke rase. Poseban se naglasak stavlja na državu koja postaje »apsolutna vrijednost i mjerilo svakog djelovanja« (str. 30), »najveća forma života«, »zadnji termin razvitka« (str. 31).

Iako ne može predvidjeti što će se razviti iz totalitarističkih pokreta, u trećem dijelu Bošković ipak, osim negativnih, ističe i pozitivne sastavnice »koje mogu imati korisnih rezultata za izgradnju novoga društvenoga uređenja«: objektivizam (tj. ontologijski obrat, povratak biću), zabacivanje pretjeranog individualizma, zdrava reakcija protiv racionalizma i opravdana kritika nezdrave demokracije (str. 53).

U zaključku Bošković ističe da se »temeljna zabluda i izvor svih političkih vrludanja u modernom društvu« nalazi u činjenici da »moderna filozofija nema pravog pojma o čovjeku« (str. 66). Čovjek biva svjestan da nije sam na zemlji, da sve ne ovisi o njemu nego i da i on ovisi o drugima (str. 56). Kao intelektualno biće čovjek se »izdiže iznad rasa, iznad narodnosti, iznad partikularizma, pa se

spaja u jednu zajedničku, nedjeljivu cjelinu svih ljudi« (str. 67). Stoga Bošković i upozoruje da je čovjek vlasnik svoje naravi, »gospodar sebe, pa nikakva zajednica ne može apsorbirati njegove osobnosti« (str. 67). Rješenje cijeloga problema vidi u isticanju prvenstva duha i dostojanstva osobe. To je i poslanje kršćanstva a tomu se treba cjelovito posvetiti.

U svojoj vrijednoj popratnoj studiji »Život i djelo dominikanca dr. Hijacinta Boškovića«, akademik Petar Strčić pristupa Boškoviću ponajprije kao povjesničar kvarnersko-istarskog prostora, a Bošković je kao profesor u Senju i Rijeci javno istupio protiv fašizma, suprotstavio se nacifašizmu i totalitalizmu uopće. Uz prikaz života i rada, pri čemu nekoliko puta citira Tomu Vereša, prireditelj se u br. 8. na 14 stranica posebice osvrće na studiju *Filozofski izvori fašizma i nacionalnog socijalizma*. U određivanju svog odnosa prema nacizmu Bošković »samo slijedi nakane Svete Stolice«, tj. papine enciklike tridesetih godina (str. 87–88; no prireditelj ne daje detaljniju analizu kako se te enciklike odražavaju u Boškovićevu izlaganju). Prireditelj ističe da je Bošković sjajno ušao u bft rasističkih teorija, ali i upozoruje na nekoliko faktografski netočnih podataka, tj. da je i prije g. 1938. bilo pokušaja zloporabe Hegela, Nietzschea i drugih mislilaca »u trenutačne ili dugoročne političke poslove ili ciljeve« (str. 90) te »Bošković upada u zamku veoma dobro osposobljenih, organiziranih i bučnih nacionalsocijalističkih mislilaca« (str. 91).

Prireditelj dvaput ističe da je Bošković bio »zagovornik tzv. strogog tomizma« (str. 80 i 87). Iznenađuje i zbunjuje ta tvrdnja, uzme li se u obzir da isti autor u *Vjesniku* (Zagreb, 15. travnja 2000., str. 15 i *Vjesniku Hrvatske dominikanske provincije* br. 85, listopad 2000., str. 43) piše da je Bošković bio »zagovornik tzv. otvorenog tomizma«. Hijacint Bošković

u svojoj studiji *Nove struje u modernoj filozofiji* (Zagreb: Izdanje dominikanske naklade »Istina«, 1934., str. 5) piše da tomizam »ne gubi od modernosti, jer je svjestan da svoga učitelja ne mora slijepo slijediti, i zna da to nije termin njegove spekulacije, već čvrsta vječna podloga, koja se mora usvojiti, ali na kojoj treba neprestano graditi zgradu ljudske kulture«. A i sam prireditelj spominje da je Bošković bio uvjeren u »pravo i obvezu svakog znanstvenika da izlaz u labirintu (napose) znanosti traži vlastitim umom« (str. 83). U hrvatskom Predgovoru prijevoda knjige Jacquesa Maritaina, *Andeoski Naučitelj* (Zagreb: Izdanje naklade »Istina«, 1936., str. 31) Bošković piše: »Tomizam je opet nadasve 'otvoren' sistem, koji nastoji asimilirati sve vrednote, dolazile one od bilo kuda. Više nego 'mrtvo slovo', tomizam hoće da bude duh, koji se u sebi obnavlja i koji također obnavlja neprestano lice zemlje. Njemu je svojstveno da ide za novim otkrićima kao i za originalnim sintezama. Tomizam traži i u naše vrijeme originalnost«.

Bošković s velikim zanimanjem prati zbivanja svoga vremena. Tako je, primjerice, još u svom predavanju *Nove struje u modernoj filozofiji*, na blagdan sv. Alberta Velikog g. 1933., upozoravao kako idealizam postaje službena filozofija, svuda se nazire »idealistički mentalitet«, a talijanska se misao nalazi pod »tiranijom idealizma«. U tom kontekstu spominje i Gentilea koji je »kao ministar prosvjete mogao talijanskoj javnosti nametnuti svoj sistem i proglasiti službenim talijanskim fašističkim sistemom, i u njegovu duhu provesti školsku reformu u Italiji« (nav. izd., 1934., str. 21–22). Hijacint Bošković je, kako ističe prireditelj citirajući Tomu Vereša, »dušom i srcem smiono angažirani mislilac i prosuđivač društvenih i političkih zbivanja u suvremenom svijetu« (str. 85).

Anto GAVRIĆ.